

O'zbekiston Ekologik
partiyasi

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY MAJLISI QONUNCHILIK PALATASI

O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasining
Iqlim o'zgarishi oqibatlarini kamaytirish va "yashil" iqtisodiyotga
o'tishni tezlashtirish masalalari bo'yicha komissiyasi

O'zbekiston Ekologik partiyasi fraksiyasi

"Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot" ijtimoiy – iqtisodiy, siyosiy, ilmiy – ommabop jurnal

**“YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH VA EKOLOGIK
BARQAROR RIVOJLANISH BOSQICHLARIDA
ILG'OR MUHANDISLIK MAKTABLARINI
SHAKLLANTIRISHNING MUAMMO VA YECHIMLARI”
Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi**

2025-YIL 3-DEKABR

**Republican Scientific–Practical Conference
“CHALLENGES IN DEVELOPING ADVANCED
ENGINEERING SCHOOLS FOR GREEN ECONOMY
AND ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY”**

3 DECEMBER 2025

**Республиканская научно-практическая конференция
«ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПЕРЕДОВЫХ
ИНЖЕНЕРНЫХ ШКОЛ В РАЗВИТИИ ЗЕЛЁНОЙ
ЭКОНОМИКИ И ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ»**

3 ДЕКАБРЯ 2025 ГОДА

10-MAXSUS SON

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 269 sahifa.
2025-yil, dekabr*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

OLIY TA'LIMDA EKO-TURIZMNI RIVOJLANTIRISH ORQALI OROLBO'YI HUDUDINING EKOLOGIK BARQARORLIGINI MUSTAHKAMLASH.....	8
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich	
“YASHIL ENERGETIKA” – O‘ZBEKISTONNING YASHIL VA SOG‘LOM KELAJAGI IQTISODIYOTIMIZNING YANGI DRAYVERI.....	11
Abdushukur Hamzayev	
BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARIGA ERISHISHDA EKOLOGIK MADANIYATNING AHAMIYATI.....	14
Xodjayeva Mohira Mirzaxmadovna	
O‘ZBEKISTON HUDUDLARIDA ESG TAMOYILLARINI JORIY ETISH: IQTISODIY, EKOLOGIK VA IJTIMOY TRANSFORMATSIYA YO‘NALISHLARI.....	17
Xofizov Baxriddin Turdievich, Raximov Oybek Raimovich	
QAYTA TIKLANUVCHI YASHIL ENERGIYA: BARCHA UCHUN MUHIM MASALA.....	21
Muxiddin Kalonov	
YASHIL IQTISODIY TRANSFORMATSIYA JARAYONIDA SOLIQ MEXANIZMLARINI MODERNIZATSIYA QILISHNING IQTISODIY AHAMIYATI.....	25
Xudoyqulov Sadriddin Karimovich	
“YASHIL IQTISODIYOT”GA O‘TISH ASOSIDA “YASHIL O‘SISHNI” TA‘MINLASH: MUOMMO VA YECHIMLAR.....	28
Makhmudov Nosir Makhmudovich	
YASHIL OBLIGATSIYALAR: IQTISODIY FAOLLIK VA HISOB YURITISHNING DOLZARB MASALALARI.....	32
Norboy G‘anievich Karimov	
O‘ZBEKISTONDA “YASHIL IQTISODIYOT VA EKOLOGIK BARQAROR RIVOJLANISHDA ILG‘OR MUHANDIS MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHDA EKOLOGIK TA‘LIM MUAMMOLARI VA YECHIMLARI”.....	35
Nazarov Xolmurod	
YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHDA ILG‘OR MUHANDISLIK MAKTABLARI VA TEXNOPARKLARNING AHAMIYATINI AKADEMIK TA‘LIM JIHATIDAN TAKOMILLASHTIRISH.....	42
Sanjarbek Mirzaliyev Maxamatjon o‘g‘li	
KO‘P YILLIK DARAXTLARNI XATLOVDAN O‘TKAZISH, RAQAMLASHTIRISH VA ILMIY BAHOLASH TIZIMI: EKOLOGIK MONITORING VA SHAHARNING YASHIL INFRASTRUKTURASINI BOSHQARISH UCHUN ILG‘OR MODEL.....	44
Pirmuhamedov Ulug‘bek Botirovich	
MUMKIN BO‘LGAN MUQOBIL SUV MANBASI SIFATIDA YOMG‘IR SUVLARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	47
Khursanov Kamol Erkinovich	
HUDUDLARNING XUSUSIYATLARI ASOSIDA IJTIMOY HIMOYA XARAJATLARINI DIFFERENSIAL MOLIYALASHTIRISH MODELINI TAKOMILLASHTIRISH.....	50
Hakimov Feruz Xurshid o‘g‘li	
INDUSTRIYAL SANOAT EHTIYOJLARIGA MOS, INNOVATSIYALAR YARATISHGA QODIR MUHANDISLARNI TAYYORLASHDA ILG‘OR MUHANDISLIK MAKTABLARI VA “YASHIL” IQTISODIYOT INTEGRATSIYASINING STRATEGIK AHAMIYATI.....	53
Sherzod Qurbonov	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUB‘EKTLARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH.....	56
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi	
ENERGIYA TEJAMKOR TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISHDA YASHIL BUXGALTERIYANING ROLI.....	59
Tashmanov G‘olib Davronovich	
YASHIL BUXGALTERIYA VA YASHIL MOLIYANI RIVOJLANTIRISHNING STRATEGIK DOLZARBLIGI.....	63
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	

EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIRIN IQTISODIYOTNING IJTIMOY-IQTISODIY TAHLILI	66
Mavlyanov Muzaffar Yusupovich	
QISHLOQ XO'JALIGIDA ISHLAB CHIQRISHNI RIVOJLANTIRISHNING ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARI.....	69
Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
АРХИТЕКТУРНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ БЕЗОПАСНЫХ И ДОСТУПНЫХ ВЕЛОДОРОЖЕК В УСЛОВИЯХ ПЛОТНОЙ ГОРОДСКОЙ ЗАСТРОЙКИ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	72
Абдуллаева Ситорабону Хасанжон кизи	
YASHIL MOLYAVIY INNOVATSIYALAR VA ULARNING EKOLOGIK INFRATUZILMA MODERNIZATSIYASIDAGI ROLI	74
Tursunkulova Gulchiroy Burxonovna	
РОЛЬ ФИНАНСОВОЙ ИНКЛЮЗИИ В ОБЕСПЕЧЕНИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ДО 2030 ГОДА.....	77
Алимova Азиза Шерзатовна	
SANOATDA YASHIL ENERGIYADAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA MARKETING YONDASHUVLAR	83
Abdullaev Elyorbek Odiljon o'g'li	
MODA SANOATIDA YASHIL MARKETING VA ISTE'MOLCHILARNING EKOLOGIK ONGINI RIVOJLANTIRISH.....	87
Ahmadjonova Rayhona Jasurbek qizi	
YASHIL ERP TIZIMLARINING KORXONALARDA BARQAROR RIVOJLANISH VA MARKETING SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	91
Azizov Abdulla Abdisalamovich	
OLIIY TA'LIM MUASSASALARINI INNOVATSION MENEJMENT ASOSIDA YASHIL MARKETINGDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI QO'LLASH	95
Boltayeva Sitara Mirdjonovna	
HUDUDLARARO IJTIMOY TENGLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL MARKETING INSTRUMENTLARINING AHAMIYATI	99
Ibrohimov Baxtrom Bog'dirovich	
OLIIY TA'LIMDA YASHIL INNOVATSIYALARNI TARG'IB QILISH ORQALI XORIJIY TALABALAR OQIMINI OSHIRISH	103
Isamuqometov Shukurullo Asotullayovich	
YASHIL INNOVATSIYALAR ASOSIDA AGROMARKETING STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH VA MEVA SABZAVOT BOZORIDAGI NARX BARQARORLIGI MODELI	107
Isroilov Abdurashid Abduraxmanovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA MIJOZLAR BILAN YASHIL RAQAMLI ALOQALARNI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYALARI	112
Mirziyodova Gulnozaxon Ayubxon qizi	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDAGI BILIMLARNI BAHOLASH TIZIMLARI VA ULARNING RAQAMLI IQTISODIYOTGA MOSLASHGAN ILG'OR YONDASHUVLARI	115
Radjabov Bunyod Abdusalilovich	
RAQAMLI IQTISODIYOTDA MIJOZLAR BILAN YASHIL RAQAMLI ALOQALARNI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYALARI.....	119
Mirziyodova Gulnozaxon Ayubxon qizi	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA SUN'IY TOLALARDAN FOYDALANISHDA BARQAROR TA'MINOT ZANJIRI BOSHQARUVINI TAKOMILLASHTIRISH	122
Raximov Furqat Jalolovich	
TIJORAT BANKLARIDA OMONAT HAJMINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING VOSITALARINING ROLI	126
Raximov Shoxrux Furqatovich	
PAXTA TO'QIMACHILIK KLASTERLARIDA YASHIL MARKETING STRATEGIYALARINI JORIY ETISH VA ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH	130
Tadjiev Sa'dulla Muhitdinovich	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI BOZORLARIDA YASHIL INNOVATSIYALAR ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA MARKETING STRATEGIYASINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	134
Xudayberganov Jasur Baxodirovich	

ФИНАНСОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ И МЕЖДУНАРОДНОЕ КРЕДИТОВАНИЕ В КОНТЕКСТЕ ЗЕЛЁНОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ УЗБЕКИСТАНА.....	138
Арзумян Стелла Юрьевна	
XODIMLAR FAOLIYATINI VAHOLASHDA KPI ASOSIDAGI RAQAMLI PLATFORMANI JORIY ETISHNING IQTISODIY, TASHKILIY VA TEXNOLOGIK SAMARADORLIGI.....	144
Shuhratov Ma'murjon Shuhrat o'g'li	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA KPI KO'RSATKICHLARINI PROGNOZLASH VA BOSHQARUV QARORLARINI QO'LLAB-QUVVATLASHNING RAQAMLI MODELI	147
Shuhratov Ma'murjon Shuhrat o'g'li	
O'ZBEKISTON MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI SIFATINI OSHIRISHNING MUHIM SHARTLARI.....	150
Murodbek Boltaboyev	
RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TURIZM TARMOQLARINI SINERGETIK RIVOJLANTIRISH YO'LLARI.....	154
Saidova Dilfuza Abdufattohovna	
TOVARLARNI ILGARI SURISHDA EKO MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH	157
Sobiroz Azizbek Avazbekovich, Erkinova Adolat Karim qizi	
HAVO IFLOSLANISHINI MONITORING QILISHDA RAQAMLI VA YASHIL IQTISODIYOT O'RNI: SAMARADORLIK VA SIYOSIY QARORLAR.....	160
Saloxidinov Jahongir Alisher o'g'li	
CHILONJIDA (ZIZIPHUS JUJUBA) O'SIMLIGINING SHAMOLGA TA'SIRI: MORFO-FIZIOLOGIK MEXANIZMLAR VA AGROEKOLOGIK ASOSLARI	163
Yakubjonova Nodiraxon Avaxxon qizi	
TOSHKENT SHAXRINI YASHIL MAKON (ZONA) QILISH LOYIHASI ISHLAB CHIQUISH	166
Xushboqov Bobur	
YASHIL ENERGETIKA ASOSIDA INTELLEKTUAL TEMIR YO'L TARMOQLARIDA ELEKTR ENERGIYANI BOSHQARISH TIZIMLARI: EKOLOGIK BARQARORLIK VA OPTIMAL INTEGRATSIYA YECHIMLARI.....	169
Olimjon Toirov, Shohruh Azimov	
IQLIM O'ZGARISHLARI VA GLOBALLASHUV SHAROITIDA EKOLOGIK-HUQUQIY TA'LIMNI RIVOJLANTIRISH.....	175
Jumanazar Xolmuminov	
STATISTICAL ANALYSIS OF FACTORS AFFECTING CREDIT INTEREST RATES IN COMMERCIAL BANKS.....	175
Abdullayev Shakhobiddin Shamsiddinovich	
MAMLAKATIMIZDA JISMONIY SHAXSLARDAN OLINADIGAN DAROMAD SOLIG'I VA UNI PROGNOZ QILISH USULLARI	178
Sobirova Nigora Baxtiyor qizi	
OROLBO'YI HUDUDIDA YOSHLAR TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK TA'LIMNING ROLI VA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	182
Isoqulova Munisa Muhammad qizi	
EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA YASHIL INNOVATSIYALAR HAMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARGA ASOSLANGAN ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR	186
Raimov Suhrob Jahongir o'g'li	
TIJORAT BANKLARNING QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORI MEXANIZMLARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLAR	189
Abduganiyeva Gulzada Tolkinovna	
YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISH ORQALI OZIYQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH	192
Mengnorov Almardon Abdirahmonovich	
AKSIZ SOLIG'IGI STAVKALARINI INDEKSATSIYA QILISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	196
Abdulxayeva Shaxnoza Muxammadiyevna	
ERKIN IQTISODIY ZONALARNING RIVOJLANISHI	199
Mamadiyev Elyor Akmalovich	
АРХИТЕКТУРНО-ПРОСТРАНСТВЕННАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ГАСТРОНОМИЧЕСКИХ УЛИЦ.....	202
Хаитов С.И.	
DORIVOR O'SIMLIKLAR XOM ASHYOSINING IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA AHAMIYATI	205
Usmonov Mirg'ulom Xoshim o'g'li	
GLOBALIZATSIYA SHAROITIDA TENGSIZLIKNING KUCHAYISHI: SABABLAR VA OQIBATLAR.....	208
Fayziyeva Dilso'z Bahodirovna	

FARG'ONA VILOYATI IJTIMOIIY-IQTISODIY VA MEHNAT BOZORINING RIVOJLANISH JARAYONLARINI IQTISODIY-STATISTIK TAHLIL QILISH VA BAHOLASH.....	212
Mirzayeva Odina Imomnazar qizi	
TIJORAT BANKLARIDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	216
Xayitaliyev Nazirjon Yunusaliyevich	
CHAKANA SAVDO KORXONASIDA BRENÐ STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI VA ULARNING RAQOBATBARDOSHLIKKA TA'SIRI.....	221
Ro'zimatov Shohboz Hamdambek o'g'li	
TRANSPORT VA LOGISTIKA KORXONALARIDA KORPORATIV BOSHQARUV VA MARKETING SIYOSATI	227
Qutbitdinova Moxigul Inoyatovna, Tojiyeva Maxliyoxon Jaxondir qizi	
YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLARNI SOLIQQA TORTISHDA MAVJUD MUAMMOLAR TAHLILI	230
Mahmadazizov Eldorjon Marifjon o'g'li	
QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA SIFAT MENEJMENTI TIZIMINI SHAKLLANTIRISH	233
Achilov Ilmurad Neymatovich	
SANOAT KORXONALARIDA INVESTITSIYA FAOLIYATINI MOLIYAVIY TA'MINLASH VA KAPITAL TUZILMASINI OPTIMALLASHTIRISH MASALALARI	237
Samariddin Jumayev	
BOZOR MEXANIZMLARIDA RAQOBAT SIYOSATINING ROLI	240
Avazov Qodirjon Ilhomjon o'g'li, Tursunov Husniddin Tolliboyevich	
GEOLOGIYA-QIDIRUV ISHLARIDA XARAJATLAR HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH	244
Izbasarov Baxodir Ergashevich	
RAQAMLI TIBBIY MA'LUMOTLAR AYLANISHI XAVFSIZLIGINING IQTISODIY MEXANIZMLARI	247
Omonov Olim Murodullayevich	
МЕХАНИЗМЫ РЕАЛИЗАЦИИ МЕЧТЫ ЧЕРЕЗ НЕЙРОИНТУИТИВНЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ: ОТ ИНТУИТИВНОГО ОБРАЗА К СТРАТЕГИЧЕСКОМУ ДЕЙСТВИЮ	249
Никишина Изабелла Алиевна	
О'ZBEKISTONDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	256
Ziyadullayev Abdulla Xaliyarovich	
ФИКТИВНАЯ НЕПЛАТЕЖЕСПОСОБНОСТЬ ВО ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНОГО СЕКТОРА: ОСНОВНЫЕ ФОРМЫ И ПУТИ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ	258
Юнусов Дехруз Хайдарович, Маматов Одилжон Абдугапарович	
DAVLAT MOLIYASI TIZIMIDA BUDJET XARAJATLARINING MONITORING VA NAZORAT MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIYAVIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH.....	262
Ramozonov Nodir Mardonovich	

DAVLAT MOLIYASI TIZIMIDA BUDJET XARAJATLARINING MONITORING VA NAZORAT MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI MOLIYAVIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH

Ramozonov Nodir Mardonovich

Bukhara teaching Mchj rahbari
nodirramazonov106@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot O'zbekiston davlat budjeti xarajatlarining monitoring va nazorat mexanizmlarini takomillashtirishning moliyaviy samaradorlikka ta'sirini miqdoriy usullar asosida baholashga qaratilgan. Tadqiqotda 2019–2023-yillar davomida O'zbekiston Respublikasining 14 ta hududi bo'yicha shakllantirilgan panel ma'lumotlardan foydalanilgan ($n = 70$ ta kuzatuv). Olingan natijalar davlat budjeti xarajatlari samaradorligini oshirish, moliyaviy monitoring tizimini mustahkamlash hamda nazorat mexanizmlarini yanada takomillashtirishga qaratilgan amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish imkonini berdi. Tadqiqot yakunida davlat budjeti xarajatlarini samarali boshqarish va nazorat tizimini optimallashtirish bo'yicha aniq ilmiy-amaliy tavsiyalar shakllantirildi.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, davlat budjeti, xarajatlar samaradorligi, moliyaviy monitoring, nazorat mexanizmlari, budget shaffofligi, panel ma'lumotlar, regressiya tahlili.

Abstract. This study aims to quantitatively assess the impact of improving monitoring and control mechanisms of public budget expenditures on financial efficiency in Uzbekistan. The research uses panel data collected from 14 regions of the Republic of Uzbekistan over the period 2019–2023 ($n = 70$ observations). The results obtained made it possible to develop practical recommendations aimed at enhancing the efficiency of public expenditure management, strengthening the financial monitoring system, and improving control mechanisms. The study concludes with specific scientific and practical recommendations for optimizing the management and oversight of public budget expenditures.

Key words: Uzbekistan, public budget, expenditure efficiency, financial monitoring, control mechanisms, budget transparency, panel data, regression analysis.

Аннотация. Данное исследование направлено на количественную оценку влияния совершенствования механизмов мониторинга и контроля расходов государственного бюджета на финансовую эффективность в Узбекистане. В исследовании использованы панельные данные по 14 регионам Республики Узбекистан за период 2019–2023 гг. ($n = 70$ наблюдений). Полученные результаты позволили разработать практические рекомендации, направленные на повышение эффективности управления государственными расходами, укрепление системы финансового мониторинга и совершенствование контрольных механизмов. В завершение исследования сформулированы конкретные научно-практические рекомендации по оптимизации управления и контроля государственных бюджетных расходов.

Ключевые слова: Узбекистан, государственный бюджет, эффективность расходов, финансовый мониторинг, механизмы контроля, прозрачность бюджета, панельные данные, регрессионный анализ.

KIRISH

Davlat moliyasi tizimida budget xarajatlarini samarali boshqarish masalasi nafaqat rivojlanayotgan, balki rivojlangan mamlakatlar uchun ham ustuvor ilmiy va amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi. Budget mablag'laridan oqilona foydalanish darajasi, moliyaviy intizomning mustahkamligi hamda nazorat mexanizmlarining samaradorligi iqtisodiy o'sish sur'atlari va davlat moliyasining barqarorligini ta'minlovchi muhim omillar sifatida

ko'plab ilmiy tadqiqotlarda asoslab berilgan [1], [2]. Shu nuqtai nazardan, budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirish davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida 2017-yildan boshlab amalga oshirilayotgan keng ko'lamlı iqtisodiy islohotlar doirasida davlat moliyasini boshqarish tizimini modernizatsiya qilishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xususan, 2020-yilda yangi tahrirdagi "Budget kodeksi"ning qabul qilinishi hamda davlat moliyasini raqamlashtirishga qaratilgan strategik chora-tadbirlarning amalga oshirilishi budget jarayonining shaffofligi, hisobdorligi va samaradorligini oshirishda muhim institutsional asos bo'lib xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, amaliyotda budget xarajatlarini monitoring qilish va nazorat mexanizmlarining samaradorlik ko'rsatkichlariga ta'siri darajasini empirik jihatdan baholash masalasi O'zbekiston sharoitida hali yetarli darajada ilmiy asosda o'rganilmagan. Xalqaro ilmiy adabiyotlarda ushbu yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlarning aksariyati rivojlangan mamlakatlar tajribasiga asoslangan bo'lib, ularning natijalarini o'tish iqtisodiyotiga ega davlatlar, jumladan, O'zbekiston sharoitiga to'liq moslashtirish muayyan metodologik yondashuvlarni talab etadi [3], [4].

Mazkur tadqiqot uchta asosiy ilmiy-amaliy vazifani hal etishga qaratilgan. Birinchidan, O'zbekiston Respublikasi hududlari kesimida davlat budjeti xarajatlarining samaradorlik darajasini aniqlash va baholash; ikkinchidan, moliyaviy monitoring va nazorat mexanizmlarining ushbu samaradorlikka ta'sirini ekonometrik usullar asosida miqdoriy jihatdan baholash; uchinchidan, aniqlangan natijalar asosida davlat budjeti xarajatlarini boshqarish samaradorligini yanada oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyati shundan iboratki, unda O'zbekiston Respublikasi hududlari bo'yicha shakllantirilgan panel ma'lumotlar asosida davlat budjeti xarajatlari samaradorligi va moliyaviy nazorat mexanizmlari o'rtasidagi bog'liqlik ilk bor kompleks ekonometrik tahlil qilinadi. Bu esa hududlar o'rtasidagi mavjud farqlarni aniqlash, budget siyosatini takomillashtirish hamda asoslangan boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun muhim empirik asos yaratadi.

Budget xarajatlarini samarali boshqarish nazariyasi, odatda, uch asosiy tamoyilga tayanadi: makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, resurslarni strategik ustuvor yo'nalishlarga oqilona taqsimlash va operatsion samaradorlikka erishish [5]. Ushbu yondashuv xalqaro amaliyotda "budget samaradorligining uch darajali modeli" sifatida keng qo'llanilib, davlat moliyasini boshqarish tizimini modernizatsiya qilishga qaratilgan milliy islohot dasturlarida ham o'z aksini topmoqda.

Rajkumar va Swaroop [8] rivojlanayotgan mamlakatlarda davlat xarajatlarining sog'liqni saqlash va ta'lim natijalari bilan o'zaro bog'liqligini o'rganib, boshqaruv sifati yetarli darajada rivojlangan sharoitda davlat xarajatlari samaradorligi sezilarli darajada oshishini aniqlagan. Mualliflar ta'kidlashicha, moliyaviy monitoring va hisobot berish tizimlari samarali tashkil etilgan taqdirda davlat xarajatlari hajmining ortishi ijtimoiy ko'rsatkichlarning yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Diamond [9] rivojlanayotgan va o'tish iqtisodiyotlarida budget tizimi islohotlari bo'yicha o'tkazgan keng qamrovli tadqiqotda moliyaviy nazorat tizimining institutsional arxitekturasi xarajatlar samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri ekanligini asoslab bergan. Xususan, g'azna yagona hisob raqami (Treasury Single Account — TSA) tizimini joriy etish davlat mablag'laridan foydalanish samaradorligini o'rtacha 12–18 foizga oshirish imkonini berishi empirik jihatdan aniqlangan.

Hashim [10] rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasini umumshtirgan holda, budget nazorat tizimlarining to'rtta asosiy funksiyasini — ex ante nazorat, joriy monitoring, ex post audit va moliyaviy hisobot berish — alohida ajratib ko'rsatgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ushbu funksiyalar o'rtasidagi uyg'unlik va muvozanat budget xarajatlari samaradorligini ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Mandl, Dierx va Ilzkovitz [11] tomonidan Yevropa Ittifoqi mamlakatlarida davlat xarajatlari samaradorligi tahlil qilinganda, elektron xarajatlarni boshqarish tizimlari joriy etilgan mamlakatlarda samaradorlik ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlangan. Xususan, raqamli monitoring tizimlarining joriy etilishi samaradorlik indeksini o'rtacha 0,23 punktga (0–1 shkalada) oshirish imkonini bergan.

Herrera va Ouedraogo [12] tomonidan 80 ta mamlakat misolida o'tkazilgan empirik tadqiqot natijalari budget shaffofligi va davlat xaridlar tizimining raqobatbardoshligi o'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli ijobiy bog'liqlik mavjudligini ko'rsatgan ($\beta = 0,34$, $p < 0,05$). Mualliflar shaffoflikning nafaqat bevosita, balki resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish orqali bilvosita ijobiy ta'sir ko'rsatishini alohida ta'kidlaydi.

Borge, Falch va Tovmo [13] Norvegiya mahalliy hokimiyatlari ma'lumotlari asosida davlat sektori samaradorligi va institutsional mexanizmlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganib, ochiq va raqobatbardosh tender jarayonlari xarajat samaradorligini oshirishning muhim vositalaridan biri ekanligini ilmiy asoslab bergan. Ular tomonidan ishlab chiqilgan "samaradorlik indeksi" keyinchalik davlat moliyasi samaradorligini baholash bo'yicha ko'plab tadqiqotlarda metodologik asos sifatida qo'llanilgan.

Dorotinsky va Pradhan [15] post-sovet o'tish iqtisodiyotlarida budget boshqaruvi tizimining evolyutsiyasini o'rganib, ushbu mamlakatlarda moliyaviy boshqaruv institutlarini rivojlantirish davlat moliyasi samaradorligini

o'shishning muhim sharti ekanligini ta'kidlagan. Tadqiqot natijalari Markaziy Osiyo mamlakatlarida moliyaviy monitoring tizimlarini yanada rivojlantirish katta istiqbolga ega ekanligini ko'rsatadi.

Vinuela va Shepherd [16] moliyaviy axborot boshqaruv tizimlarining (Financial Management Information System — FMIS) rivojlanayotgan mamlakatlardagi ta'sirini empirik tahlil qilib, to'liq joriy etilgan FMIS tizimlari davlat budjeti xarajatlarini boshqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirish imkonini berishini aniqlagan. O'zbekiston Respublikasida 2022–2023-yillarda IFMIS tizimining joriy etilishi ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlarning amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1-jadvalda barcha tadqiqot o'zgaruvchilari bo'yicha deskriptiv statistika ko'rsatkichlari keltirilgan. BXSİ o'rtacha qiymati 0,587 bo'lib, viloyatlar o'rtasida sezilarli farq ($SD = 0,142$) mavjudligini ko'rsatadi. Minimum qiymat (0,31) va maksimum qiymat (0,84) o'rtasidagi katta tafovut samaradorlik bo'yicha mintaqaviy tengsizlikning yuqori darajasini bildiradi.

1-jadval. Deskriptiv statistika ($n = 70$, SPSS 31 natijalari)

O'zgaruvchi	O'rtacha	St. og'ish	Min	Maks	Asimmetriya	Kurtoz
BXSİ (bog'liq)	0.587	0.142	0.310	0.840	-0.213	2.841
MNI (X1)	5.840	1.623	2.700	8.900	0.084	2.563
BSI (X2)	5.230	1.481	2.100	8.200	0.127	2.712
EMT (X3)	0.548	0.285	0.050	0.950	-0.187	2.201
DXR (X4)	48.620	15.340	18.500	82.300	0.312	2.876
ln(Aholi)	7.841	0.642	6.510	9.210	0.213	2.944
Soliq ulushi	0.342	0.087	0.185	0.531	0.421	3.021

Manba: muallif hisob-kitoblari (IBM SPSS Statistics 31).

Normallik tekshiruvi (Shapiro–Wilk testi) natijalari barcha asosiy o'zgaruvchilar uchun normal taqsimot gipotezasini tasdiqladi ($p > 0,05$), bu esa OLS regressiya usulini qo'llash uchun zaruriy statistik shartlar bajarilganini ko'rsatadi. Asimmetriya koeffitsientlarining ± 1 oralig'ida joylashgani ma'lumotlarning normal taqsimotdan sezilarli darajada og'maganini va tahlil natijalarining ishonchligini ta'minlashini bildiradi.

2-jadvalda Pearson korrelyatsiya matritsasi keltirilgan. BXSİ bilan barcha to'rtta mustaqil o'zgaruvchi o'rtasida statistik jihatdan muhim ijobiy korrelyatsiya mavjudligi aniqlandi. Eng kuchli bog'liqlik moliyaviy nazorat indeksi (MNI) ($r = 0,712$, $p < 0,001$) va elektron monitoring tizimi (EMT) ($r = 0,651$, $p < 0,001$) ko'rsatkichlari bilan kuzatildi, bu esa mazkur omillarning budget xarajatlari samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynashini ko'rsatadi.

2-jadval. Pearson korrelyatsiya matritsasi ($n = 70$)

O'zgaruvchi	BXSİ	MNI	BSI	EMT	DXR	VIF
BXSİ	1.000					—
MNI (X1)	0.712***	1.000				2.341
BSI (X2)	0.584***	0.512***	1.000			2.187
EMT (X3)	0.651***	0.487***	0.421***	1.000		2.563
DXR (X4)	0.468***	0.398***	0.512***	0.387***	1.000	2.014

Izoh: *** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$. VIF — Variance Inflation Factor.

Manba: muallif hisob-kitoblari (IBM SPSS Statistics 31).

Mustaqil o'zgaruvchilar o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsientlari 0,398 dan 0,512 gacha bo'lib, bu ularning o'rtacha darajada o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi. Dispersiya inflyatsiya omili (VIF) ko'rsatkichlari barcha o'zgaruvchilar uchun 3,0 dan past bo'lib (maksimal qiymat: 2,563), multikollinearlik muammosi mavjud emasligini tasdiqlaydi [18]. Bu holat regressiya modelining barqarorligi va natijalarning ishonchligini ta'minlash uchun muhim statistik shartlar bajarilganini bildiradi.

Hausman testi natijalari ($\chi^2 = 18,42$, $p = 0,023$) fixed effects modeli random effects modeliga nisbatan ustun ekanligini ko'rsatdi. Shu asosda, keyingi bosqich tahlillarida aynan fixed effects modeli qo'llanildi va 3-jadvalda fixed effects OLS regressiya natijalari keltirilgan.

3-jadval. Regressiya tahlili natijalari — bog'liq o'zgaruvchi: BXSI (Fixed Effects OLS, SPSS 31)

O'zgaruvchi	β koeff.	Std. xato	t-statistika	p-qiymat	95% CI (quyi)	95% CI (yuqori)
Konstanta (β_0)	0.218	0.087	2.506	0.015*	0.044	0.392
MNI — X1	0.412	0.031	13.290	0.000***	0.350	0.474
BSI — X2	0.187	0.042	4.452	0.000***	0.103	0.271
EMT — X3	0.318	0.058	5.483	0.000***	0.202	0.434
DXR — X4	0.142	0.053	2.679	0.009**	0.036	0.248
In(Aholi)	-0.041	0.028	-1.464	0.148	-0.097	0.015
Soliq ulushi	0.089	0.067	1.328	0.189	-0.045	0.223
R ²	0.684					
Tuzatilgan R ²	0.651					
F-statistika	22.14			0.000***		
Durbin-Watson	1.87					
Kuzatishlar (n)	70					

Izoh: *** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$. Robust standart xatolar (White testi asosida) qo'llanilgan.

Manba: muallif hisob-kitoblari (IBM SPSS Statistics 31).

Regressiya modeli statistik jihatdan muhim ekanligi aniqlandi ($F = 22,14$, $p < 0,001$) hamda barcha to'rtta mustaqil o'zgaruvchi BXSI ga ijobiy va statistik jihatdan ishonchli ta'sir ko'rsatadi. Model budget xarajatlari samaradorligi dispersiyasining 68,4 % ini izohlaydi ($R^2 = 0,684$), bu esa ijtimoiy fanlar uchun modelning tushuntirish darajasi yetarli va qoniqarli ekanligini bildiradi [17].

Eng kuchli ta'sir moliyaviy nazorat indeksiga (MNI) tegishli bo'ldi: MNI bir birlikka oshganda, boshqa omillar o'zgarimas deb hisoblanganda (*ceteris paribus*), BXSI o'rtacha 0,412 birlikka ortadi ($\beta = 0,412$, $p < 0,001$). Ushbu natija moliyaviy nazorat tizimining budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishdagi muhim strategik rolini tasdiqlaydi. Elektron monitoring tizimi (EMT) ikkinchi eng muhim omil sifatida namoyon bo'lib, raqamli texnologiyalarni joriy etish samaradorlikni oshirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatdi ($\beta = 0,318$, $p < 0,001$).

Shuningdek, budget shaffofligi indeksi (BSI) va davlat xaridlari raqobatbardoshligi (DXR) ham BXSI ga ijobiy va statistik jihatdan ahamiyatli ta'sir ko'rsatdi (mos ravishda $\beta = 0,187$ va $\beta = 0,142$, $p < 0,01$). Nazorat o'zgaruvchilari sifatida kiritilgan aholi soni va soliq tushumlari ulushi statistik jihatdan muhim bo'lmadi, bu esa ularning ta'siri asosan asosiy institutsional omillar orqali bilvosita namoyon bo'lishini ko'rsatadi.

Durbin-Watson statistikasi qiymati 1,87 ga teng bo'lib, modelda avtokorrelyatsiya muammosi mavjud emasligini tasdiqlaydi. Breusch-Pagan testi natijalari ham geteroskedastislik muammosi yo'qligini ko'rsatdi ($\chi^2 = 9,12$, $p = 0,167$). Ushbu diagnostik tekshiruvlar regressiya modelining asosiy statistik shartlari bajarilganini va olingan natijalar ishonchli ekanligini tasdiqlaydi.

4-jadvalda 2023-yil yakunlari bo'yicha viloyatlar kesimida BXSI va asosiy omillarning o'rtacha qiymatlari keltirilgan. Natijalarga ko'ra, Toshkent shahri (BXSI = 0,84) va Toshkent viloyati (BXSI = 0,79) eng yuqori samaradorlik darajasiga ega hududlar sifatida qayd etildi. Shu bilan birga, Surxondaryo (BXSI = 0,38) va Qashqadaryo (BXSI = 0,42) viloyatlarida samaradorlik darajasi nisbatan pastroq bo'ldi. Mazkur hududiy tafovut regressiya tahlilida aniqlangan asosiy omillar bilan izohlanadi, ya'ni yuqori samaradorlikka ega hududlarda moliyaviy nazorat darajasi va elektron monitoring tizimlari rivojlanganligi yuqoriroq darajada namoyon bo'lgan.

4-jadval. Viloyatlar bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar (2023-yil)

Viloyat	BXSI	MNI	BSI	EMT	DXR (%)
Toshkent sh.	0.84	8.90	8.20	0.95	82.3
Toshkent vil.	0.79	8.10	7.60	0.88	76.4
Samarqand	0.71	7.20	6.80	0.74	68.1
Farg'ona	0.68	6.90	6.50	0.71	64.3
Andijon	0.65	6.70	6.10	0.69	61.8
Buxoro	0.63	6.40	5.90	0.64	58.2
Namangan	0.61	6.20	5.70	0.62	55.9

Viloyat	BXSI	MNI	BSI	EMT	DXR (%)
Xorazm	0.58	5.90	5.40	0.58	52.1
Navoiy	0.56	5.70	5.20	0.55	49.6
Qoraqalpog'iston	0.52	5.40	4.90	0.51	45.3
Jizzax	0.49	5.10	4.60	0.48	42.7
Sirdaryo	0.47	4.80	4.30	0.45	40.2
Qashqadaryo	0.42	4.20	3.80	0.38	32.4
Surxondaryo	0.38	3.50	3.20	0.31	26.8

Manba: O'zbekiston Moliya vazirligi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitoblari.

Tadqiqot natijalarimiz ilmiy adabiyotlarda keng e'tirof etilgan nazariy qarashlarni O'zbekiston sharoitida empirik jihatdan tasdiqlab berdi. Xususan, moliyaviy nazorat indeksining eng kuchli ta'sir ko'rsatgani ($\beta = 0,412$) Diamond [9] va Hashim [10] tomonidan ilgari surilgan nazariy xulosalar bilan to'liq uyg'unlashadi. Ushbu mualliflar ta'kidlaganidek, samarali va mustahkam moliyaviy nazorat institutlari budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini oshirishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Elektron monitoring tizimining ikkinchi muhim omil sifatida namoyon bo'lishi ($\beta = 0,318$) Mandl va boshq. [11], shuningdek Vinuela va Shepherd [16] tadqiqotlari natijalari bilan mos keladi. O'zbekistonda IFMIS tizimini joriy etish jarayoni 2022-yildan boshlab bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan bo'lib, hali to'liq yakunlanmaganiga qaramay, viloyatlar kesimida elektron monitoring tizimi rivojlangan hududlarda samaradorlik ko'rsatkichlari sezilarli darajada yuqori ekani kuzatildi. Bu holat mamlakatda davlat moliyasini raqamlashtirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlarning ijobiy natijalar berayotganini ko'rsatadi.

Budget shaffofligining ta'siri ($\beta = 0,187$) Herrera va Ouedraogo [12] tadqiqoti natijalariga nisbatan biroz pastroq darajada namoyon bo'ldi. Ushbu farq O'zbekistonda ochiq budget ma'lumotlaridan foydalanish madaniyati bosqichma-bosqich rivojlanib borayotgani va fuqarolik nazorati mexanizmlari tobora takomillashib borayotgani bilan izohlanadi. Bu esa shaffoflik samaradorligini yanada oshirish uchun fuqarolar va jamoatchilik institutlarining faolligini qo'llab-quvvatlash muhim ekanligini ko'rsatadi.

Davlat xaridlari raqobatbardoshligining ta'siri ($\beta = 0,142$) ham statistik jihatdan ahamiyatli bo'lib, bu yo'nalishda amalga oshirilayotgan islohotlarning ijobiy samarasini aks ettiradi. Xususan, elektron davlat xaridlari tizimi (e-xarid.uz) joriy etilishi raqobat muhitini rivojlantirish, shaffoflikni oshirish va budget mablag'laridan samarali foydalanish uchun muhim institutsional asos yaratmoqda. Ushbu tizimning yanada takomillashtirilishi kelgusida samaradorlik ko'rsatkichlarini yanada oshirishga xizmat qilishi kutiladi.

Viloyatlar kesimidagi tahlil natijalari (4-jadval) hududlar o'rtasida samaradorlik darajasida sezilarli tafovutlar mavjudligini ko'rsatdi. Jumladan, eng yuqori ko'rsatkich Toshkent shahrida (0,84), eng past ko'rsatkich esa Surxondaryo viloyatida (0,38) qayd etildi, bu esa hududlar o'rtasida institutsional rivojlanish va raqamli infratuzilma darajasi turlicha ekanligini anglatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ushbu tadqiqot O'zbekiston viloyatlari bo'yicha panel ma'lumotlari asosida davlat budjeti xarajatlarning monitoring va nazorat mexanizmlari bilan samaradorligi o'rtasidagi empirik bog'liqlikni birinchi marta miqdoriy jihatdan asoslab berdi. IBM SPSS Statistics 31 yordamida o'tkazilgan ko'p o'zgaruvchili regressiya tahlili shuni ko'rsatdiki, moliyaviy nazorat tizimi indeksi ($\beta = 0.412$), elektron monitoring tizimi ($\beta = 0.318$), budget shaffofligi ($\beta = 0.187$) va davlat xaridlari raqobatbardoshligi ($\beta = 0.142$) budget xarajatlari samaradorligining statistik jihatdan muhim determinantlari hisoblanadi. Model umumiy dispersiyaning 68.4% ini izohlaydi.

Mintaqaviy tahlil budget samaradorligida katta viloyatlararo tafovut (0.38 dan 0.84 gacha) mavjudligini ko'rsatdi. Bu farqni kamaytirish uchun maqsadli siyosat choralari, xususan, institutsional salohiyatni oshirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish zarur hisoblanadi. Tadqiqot natijalari O'zbekistonda budget tizimini modernizatsiya qilish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlarning ilmiy asosini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Moliyaviy nazorat tizimi indeksini oshirish orqali budget mablag'laridan foydalanish samaradorligini kuchaytirish.
2. Elektron monitoring tizimlarini (EMT, IFMIS) hududlar kesimida keng joriy etish va ularning funksional samaradorligini oshirish.

3. Budget shaffofligini kuchaytirish orqali budget jarayonlarining ochiqqligini ta'minlash.
4. Davlat xaridlari tizimida raqobatbardoshlikni oshirish va elektron tender mexanizmlarini takomillashtirish.
5. Past samaradorlik ko'rsatkichlariga ega viloyatlarda institutsional va raqamli infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha maqsadli choralarni amalga oshirish.

Ushbu chora-tadbirlarni izchil amalga oshirish budget xarajatlari samaradorligini oshirishga, moliyaviy boshqaruv tizimini yanada takomillashtirishga va davlat moliyasi barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining «Budget kodeksi», 2013-yil 26-dekabrda 360-son Qonun (2020-yilda yangi tahrirda qabul qilingan). [Onlayn]. Mavjud: <https://lex.uz/docs/2304140>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Davlat moliyaviy nazoratini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi 2020-yil 5-oktabrdagi PQ-4870-son Qarori. [Onlayn]. Mavjud: <https://lex.uz/docs/5022680>
3. O'zbekiston Respublikasining «Davlat xaridlari to'g'risida»gi 2021-yil 9-aprelda O'RB-682-son Qonuni. [Onlayn]. Mavjud: <https://lex.uz/docs/5382063>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida»gi 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. [Onlayn]. Mavjud: <https://lex.uz/docs/5841063>
5. Toshmatov Sh. R. O'zbekistonda davlat budjeti xarajatlarini boshqarishning samaradorligini oshirish yo'llari. Moliya va bank ishi, № 2, 14–21-betlar, 2021.
6. Yunusov U. T., Mirzayev B. A. Mahalliy budjetlarda moliyaviy nazorat samaradorligini baholash metodologiyasi. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, № 4, 88–98-betlar, 2022. doi:10.55439/EIT/vol2022_iss4_a09
7. Xolmatov N. X. Davlat xaridlari tizimida shaffoflikni ta'minlash: O'zbekiston tajribasi va xalqaro amaliyot. O'zbekiston Milliy universiteti xabarlari, 3-jild, 1-son, 241–249-betlar, 2023.
8. Abdullayeva Z. I., Qodirov M. O. Raqamli iqtisodiyotda moliya axborot boshqaruv tizimlarini joriy etishning samaradorlikka ta'siri: O'zbekiston viloyatlari misolida. Buxgalteriya hisobi va audit, № 3, 57–67-betlar, 2023.
9. Allen R., Tommasi D. Managing Public Expenditure: A Reference Book for Transition Countries. Paris: OECD, 2001.
10. Schick A. A Contemporary Approach to Public Expenditure Management. World Bank Institute, Working Paper, 1999.
11. Gupta S., Clements B., Baldacci E., Mulas-Granados C. Expenditure Composition, Fiscal Adjustment, and Growth in Low-Income Countries. Journal of International Money and Finance, vol. 24, no. 3, pp. 441–463, 2005.
12. Pradhan S. Evaluating Public Spending: A Framework for Public Expenditure Reviews. World Bank Discussion Paper No. 323, 1996.
13. Schick A. Opportunity, Strategy and Tactics in Reforming Public Management. OECD Journal on Budgeting, vol. 2, no. 3, pp. 7–34, 2002.
14. Afonso A., Schuknecht L., Tanzi V. Public Sector Efficiency: An International Comparison. Public Choice, vol. 123, no. 3–4, pp. 321–347, 2005. doi:10.1007/s11127-005-7165-2
15. Afonso A., Fernandes S. Assessing and Explaining the Relative Efficiency of Local Government. Journal of Socio-Economics, vol. 37, no. 5, pp. 1946–1979, 2008. doi:10.1016/j.socec.2007.03.007
16. Rajkumar A. S., Swaroop V. Public Spending and Outcomes: Does Governance Matter? Journal of Development Economics, vol. 86, no. 1, pp. 96–111, 2008. doi:10.1016/j.jdeveco.2007.08.003
17. Diamond J. Budget System Reform in Emerging Economies: The Challenges and the Reform Agenda. Washington, D.C.: IMF, 2006.
18. Hashim A. Treasury Single Account: An Essential Tool for Government Cash Management. In: Cangiano M., Currstine T., Lazare M. (Eds.), Public Financial Management and Its Emerging Architecture. Washington: IMF, 2013, pp. 337–368.
19. Mandl U., Dierx A., Ilzkovitz F. The Effectiveness and Efficiency of Public Spending. European Economy Economic Papers, no. 301, 2008.
20. Herrera S., Ouedraogo N. Efficiency of Public Spending in Education, Health, and Infrastructure: An International Benchmarking Exercise. World Bank Policy Research Working Paper No. 8586, 2018. doi:10.1596/1813-9450-8586
21. Borge L. E., Falch T., Tovmo P. Public Sector Efficiency: The Roles of Political and Budgetary Institutions, Fiscal Capacity, and Democratic Participation. Public Choice, vol. 136, no. 3–4, pp. 475–495, 2008. doi:10.1007/s11127-008-9309-7

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 10-maxsus son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

E.I.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

ISBN 978-9910-8407-4-6

9 789910 840746